

TSOON

Teater NO99 / Von Krahli Teater / Kanuti Gildi SAAL
NYVD Ensemble / Tallinn 2011

Eesti kultuuripoliitikaks on server ja tolm selle peal

Stefan Schmidtke/Peeter Jalakas/Priit Raud

Mitmed on viidanud sellele, et kuigi Eesti põhiseaduse preambula nõuab eesti kultuuri hoidmist ja säilitamist, ei tehta sel suunal mingeid selgeid ja põhimõttelisi samme. Õeldakse, et Eestil puudub kultuuripoliitika.

Stefan Schmidtke: Ma olen siin riigis alles uus, seetõttu ei tohiks ma külalisena Eesti samme hinnata. Ma võin rääkida pigem sellest, mis toimub Hannoveris või Viinis ning kuidas nemad toetavad pikemaajalisi programme ja loovad vajalikke struktuure.

Peeter Jalakas: Ma küsiksin hoopis: kas me ikka vajame kultuuripoliitikat? On meil säärast asja tõesti vaja?

Priit Raud: Selles mõttes küll on, et siis on midagi, mille vastu võidelda.

Peeter Jalakas: Sa lähtud seega automaatselt seisukohast, et see on midagi rumalat.

Priit Raud: On selge, et kultuuripoliitika on miski, mis ei saa kõigile meeldida. Mõned hakkavad seda koheselt ründama.

Stefan Schmidtke: Jah, aga see ongi kultuuriministri ülesanne neile rünnakutele vastata. See on niioelda tema töölepingus sees.

Priit Raud: Ma ei mõtle siinkohal negatiivset ründamist, vaid midagi, mis tõstab esile olulised küsimused ja paneb inimesed teatud teemadele mõtlema.

Peeter Jalakas: Minu arvates ei ole kultuuripoliitikat tõesti vaja. See kõlab isegi ohtlikult, kuna kui on olemas poliitika, siis on ka alati keegi, kes soovib seda ära kasutada. Ma kardan seda. Ja mulle seetõttu isegi meeldib, et Eestil ei ole kultuuripoliitikat.

Enamgi veel: miks on meil vaja kultuuriministeeriumi? Ainus tõsiseltvõetav õigustus on see, et me vajame kedagi, kes valitsuse eelarvekoosolekutel tuletaks meelde, et stopp! meil on kultuuripoliitika ka olemas. See on ainus õigustus. Kõik teised asjad saaks teha ka ilma ministeeriumita.

Kultuuriministri amet võikski vabalt olla ainult osalise tööajaga, kuna teda on vaja vaid eelarve arutamise ajal. Muul ajal võiks ta teha midagi tõsiseltvõetavat. *Naer*

Priit Raud: Midagi loovat.

Kas sina, Peeter, sooviksid olla kultuuriminister?

Peeter Jalakas: Siiani olen ma mitmel korral öelnud pakkumisele „ei“. Aga kui ma võiksin tõesti töötada ainult osalise tööajaga, siis miks ka mitte. See võib ju päris naljakas olla: valitsuses rahast rääkida. Kultuuripoliitika peaks olema nagu hambapasta: sa küll vajad seda iga päev, aga sa ei tohi selle olemasolu märgatagi. Sa ei pea pidevalt selle peale mõtlema, kultuuripoliitika peab olema nähtamatu.

Priit Raud: Ausalt öeldes ei meenu mulle ka ühtegi juhust, kus ma oleksin näiteks välismaalastega siinsest kultuuripoliitikast rääkinud. Ei ole nagu põhjust olnud. Ent ma küsiksin hoopis niimoodi: kas kultuuripoliitika tähendab ennekõike raha?

Peeter Jalakas: Tavaliselt küll, jah.

Stefan Schmidtke: Peaasjalikult küll, me ei saa rääkida ideoloogiast.

Peeter Jalakas: Lääne ühiskonnas on üldse väga raske rääkida millestki, mis ei oleks seotud rahaga. Kui me räägiks näiteks Iraani või Iraagi kultuuripoliitikast, siis seal on küll teatud ideoloogiline kallutatatus.

Stefan Schmidtke: Jumal. Näiteks kutsed mõnele iraani kultuuriüritusele algavad kõik sõnadega: Jumala nimel oled sa oodatud sinna ja sinna.

Peeter Jalakas: Milles veel saakski küsimus olla kui mitte rahas?

Priit Raud: Prioriteetides. Eelistustes: mille peale riik kulutab raha ja mille peale mitte.

Stefan Schmidtke: Alam-Saksimaal, kust ma tulen, võib tõesti rääkida ka teadlikest prioriteetidest. Praegu on seal näiteks üleval küsimus, kuidas luua tantsukeskus (*dance house*). Ja liidumaa tegeleb praegu küsimusega, kes säärast asutust juhiks ja kes finantseeriks, et seejärel luua keskuse põhjal ka tantsusektor. See on ideoloogiliselt paikaseatud pikemaajaline plaan, mille eesmärgiks on näiteks tantsufestivali abil linna atraktiivsemaks muutmine.

Samuti võib tuua Hannoveri teatrifestivali *Theaterformen* näite, mille ma hiljuti reorganiseerisin. Ka seal tuli algatus reorganiseerimiseks kohaliku omavalitsuse poolt, kes ütles, et me soovime festivali ümber teha, sest... Ja põhjendused, mis nad tõid, ei olnud muidugi kunstilised, vaid puudutasid mänedžmendi poolt: kuidas teha nii, et festival oleks sedavõrd ligitõmbav, et ka Hannoveri linn muutuks atraktiivsemaks. See võib tunduda igav ja tüütu inimesele, kes tegeleb kunstiga, kuid samas on tegemist kontekstiga: struktuuriga, mille sisse saab tuua kunstilised projektid.

Priit Raud: Kuid nagu sa ütlesid: säärane sekkumine on oluline tavakodanikule, kuid kultuuriloojatele on see igav ja tüütu.

Stefan Schmidtke: Ma võrdleksin olukorda kultuuris Maaga: väljaspool on suhteliselt selge struktuur ja klaarid maastikud, kuid seespool pulbitseb midagi muud.

Stefan Schmidtke, te kasutasite väga huvitavat sõnavara, kui te ütlesite, et te ei saa kõneleda Eesti kultuuripoliitikast, küll aga Viini või Hannoveri omadest. Ühel juhul on tegemist ju riigiga, teisel puhul linnadega, kohalike omavalitsustega. Eestis ei tule keegi selle peale, et kõneleda veel ka Pärnu või Võru kultuuripoliitikast.

Stefan Schmidtke: Saksamaa ja Austria on juba aastaid sel suunal tegutsenud, et luua igas piirkonnas oma kultuuripoliitika. Need riigid on mõistnud, et igas linnas on midagi väärtuslikku ja seetõttu püüavad nad ka linnu nii oma riigi kodanikele kui ka teistele põnevamaks muuta. Kultuuri viimine kohalike omavalitsuste tasandile on seal täiesti teadlikult väljakujundatud suund.

Ühes vestlusingis Hamburgis rääkisime me Eesti kultuurisüsteemist ja kõik külalised nii Saksamaal, Türgist kui ka mujalt olid väga imestunud, kuivõrd toetatud on riiklikud teatrid ja kuivõrd mugavalt ning turvaliselt siin loojad end tunda saavad. See tundub ju vähemalt pealtnäha väga hea märgina.

Stefan Schmidtke: Ma tahaksin veel kord öelda, et Eesti riigi kultuuripoliitika ei ole kindlasti miski, millest ma tohiksin ja oskaksin kõneleda, seega räägin ma pigem üldistest põhimõtetest.

Ma leian näiteks, et riigilt pidevalt raha küsimine ei pruugi alati hea olla, kuna kõige aluseks peab olema looja enda tahe ja entusiasm teha seda, mida ta tahab teha. Projektide lähtepunktiks peavad olema inimesed ise: kuidas nad seda projekti tahavad, millisena nad seda näevad. Seejärel projektile raha küsimine on juba järgmine samm ja see süsteem kehtib nii palju kui ma tean kogu maailmas.

Kuid kas väikeriik võiks seada rahastamisotsuste tegemisel ka mingeid eritingimusi, mis tulenevad tema staatusest? Eestis on ju näha, et meeleldi toetatakse neid nähtuseid, mis tunduvad head „rahvusele“ ja „identiteedile“. Kui miski vastab „positiivsetele rahvuslikele ootustele“, siis on ta ideoloogiliselt eelisjärjekorras.“

Peeter Jalakas: Mis on „rahvuslike ootuste“ positiivsed tähendused? Vahet ju ei ole. Klaas vett on ikka klaas vett, ainus vahe on selles, kuidas sa seda kirjeldad. Väikeriigi rahvuslus ei ole kuidagi erilisem. Samasugust rahvusliku kultuuri toetamise liini ajab ju ka näiteks Goethe-instituut.

Stefan Schmidtke: Siin on oluline märkida, et Saksamaal ei ole kultuuriministeeriumi. Ka Austrias ei ole. Kultuur kuulub neis riikides liidumaadele. Seega: ei ole mingit üleüldist kultuuripoliitikat. Ent ka liidumaad toetavad tõesti sageli nn konservatiivseid ja traditsioonilisi kultuurivorme nagu näiteks koorilaulmine jne, sest muidu neid ei oleks.

Kas see oleks võimalik ja vajalik ka Eestis, kus kultuuriministeeriumi ei olekski?

Priit Raud: Kui raha läheks otse kohalikele omavalitsustele, siis muidugi. Praegu aga jooksevad kõik summad ühe tsentraalse ministeeriumi kaudu. Näiteks Tartu Uus Teater – seda peab üleval ministeerium, mitte linn. Absurd. Otsuse, milline teater peaks Tartus olema, ei tee tartlased.

Peeter Jalakas: Ma arvan, et säärase kultuuripoliitika jaoks, nagu see meil täna on, ei ole vaja ministeeriumi, vaid ühte serverit ja kedagi, kes pühiks tolm.

Ja mida server teeks?

Peeter Jalakas: Ülekandeid, mille suuruse ja olemuse on ära otsustanud rahandusministeerium.

Priit Raud: Igasugune diskussioon puudub ning taotluste olulisim osa on järjest enam nende numbriline pool. Tõesti, numbrite kokkulöömiseks pole küll eraldi ministeeriumi vaja.

Kas üheks numbriliseks plussiks on ka see, et mida vähem üritus riigilt raha soovib, seda parem. Mida isemajandavam ta on, seda suurem tõenäosus samas, et ta saab riigilt toetust?

Stefan Schmidtke: Aga siin ei ole midagi uut. Te olete lihtsalt harjunud sotsialismiga, mil kogu toetus tuli riigilt, kuid juba sajandeid on reeglina asjad teistmoodi seatud.

Peeter Jalakas: Jah, kuid kas peaks olema rahastamisel ka mingeid teisi aluseid kui majanduslikud? Mille järgi otsustatakse, mis saab maksumaksjate raha ja mis mitte? Kas näiteks publiku arv on üheks mõõdupuuks? Ma küll ei tea, kuidas seda teha, kuid kas ei peaks arvesse võtma ka teose väärtust või mõjukust kunstilisel väljal? Kui miski on uus ja innovaatiline, siis see reeglina mõjutab ka teisi, kuid seda on väga raske mõõta.

Priit Raud: Kuid samal ajal on see tähtis.

Stefan Schmidtke: Kõige tähtsam.

Priit Raud: Kuid kuidas seda mõõta? Kuidas teha näiteks nii, et toetust saaksid pigem need, kes mõjutavad, kui need, kes on mõjutatud?

Stefan Schmidtke: Siin jõuame tagasi individuaalse lähtealuseni. Oma loomingu eest vastutad ainult sina ise ja mitte keegi teine. Vastutust loomingu eest ei saa kellegi teise kaela lükata. Aga kui see, mis sa teed, on hea, tuleb seda säilitada.

Kas riigi toetuse lootmine tuleneb ainult sotsialistlikust pärandist või võib see pärineda ka väikeriigi olukorrast, kus publiku arv on ellujäämiseks liiga väike? Intelligentse publiku kriitiline mass on Eestis kõrgkultuuri säilitamiseks ilma riigipoolse tugeva toeta võimatu?

Peeter Jalakas: Ma ei saa taas aru, mis vahe on siin väikeriigil ja suurriigil? Kui sul ei ole raha siin, ei ole sul ka raha seal. Düsseldorfis pole ka kindlasti sama palju publikut kui näiteks Berliinis.

Ehk ma mõtlesingi Berliini peale, kus kaasaegsele kultuurile on palju publikut.

Stefan Schmidtke: Ja mis samas on väga vaene. Kui Hamburg on üks rikkamaid linnu, siis Berliin on seal kõrval tõeliselt varatu.

Ent kas kultuurielu neis kahes linnas on ka erinev?

Stefan Schmidtke: Kindlasti. Hamburgis on väga tugevad buržuaalikud traditsioonid ning rikkad

kodanikud toetavad seal eraviisiliselt väga tugevalt oma linna, sh ka kultuuri. Berliinis seda ei ole, sest linn kaotas sõjas oma kõrgkodanluse ning pole seda kihti siiani taastanud. Samas toetuvad just sellele kihile sääraseid konservatiivsed nähtused nagu suured ooperimajad jms. Berliin on veidi metsikum.

Kuidas Hamburgi kodanikkond kodulinna kultuuri toetab?

Stefan Schmidtke: Läbi erinevate fondide, aga antakse ka otse galeriidele või teatritele. Hamburgi Schauspielhausis on mitmel toolil mõne kodaniku nimi, kes teatrit toetab. See on ajalooline süsteem ja töötab siiani.

Priit Raud: Millist kultuuri nad toetavad?

Stefan Schmidtke: Praegu on käsil näiteks Hamburgi teatribiennaali organiseerimine, mille jaoks kogutakse 5-6 miljonit eurot raha eraisikutelt. See on kunstnikele hea võimalus, mida ei oleks ilma eraisikuteta. Ja on samas selge, et Eestis säärast buržuaad ei ole.

Priit Raud: Aga mis on siis parem, kas maksumaksjate raha või eraannetused?

Stefan Schmidtke: Segu neist kahest. Ma toon ühe näite. 2004. aastal pankrotistus Hannoveris festival *Theaterformen*, millel oli 1,7 miljoni euro ulatuses toetust, kuid pileteid müüdi 2500. See oli katastroof: kuigi program oli fantastiline, ei võetud seda linnas hästi vastu.

Kui mina asusin festivali etteotsa, siis paluti mul korraldada hea festival, kuid 800 000 euroga. Ainus võimalus oli leida toetust ka mujalt ja mul õnnestus tõesti koguda 500 000 eurot erinevatelt firmadelt. Seega pidin ma käituma korraga nii kunstilise juhina kui ka mänedžerina, isegi ärimehena. Ja see on tõesti teatud uus maailm ka Saksamaa jaoks ning see on konservatiivse poliitika tulemus: pange inimesed ise vastutama ja nad teevad paremat tööd.

Peeter Jalakas: Miks sa võitled oma asja eest vähem siis, kui sul on rahad juba enne olemas?

Stefan Schmidtke: Sest nad on sul juba olemas.

Peeter Jalakas: Ja parimat tööd teed sa siis, kui sul üldse raha ei ole?

Stefan Schmidtke: Jah, säärane on konservatiivse poliitika mõtlemine.

Peeter Jalakas: Muide, kas te teate mõnda riiki maailmas, kus oleks kultuuripoliitika?

Stefan Schmidtke: Igas riigis on.

Peeter Jalakas: Oskad sa seda kirjeldada? Näiteks milline on Saksamaa kultuuripoliitika?

Sisukord

Eesti kultuuripoliitikaks on server ja tolm selle peal
Stefan Schmidtke/Peeter Jalakas/Priit Raud

Natuke teatrist
Jaan Tooming

Mees, kelle üle peaks Venemaa uhke olema
Marko Mihkelson

Olla toimuva kõrgusel
Intervjuu Kinkaleriga

Homefucking is killing prostitution
Madli Pesti intervjuu Kris Mooriga

TSOONi Kalendritüdruk Sügis 2008

Tsiviilid keeravad kõik perse
Intervjuu Samuel Trautmaniga

Valitsuse kultuuripoliitika hävituslikkusest ja nõdrast valge vagla kultuurist
Intervjuu Berk Vaheriga

Nooruse küünilisusest (1930)
Bertrand Russell

Eesti kultuuripoliitikas kisub külmaks
Intervjuu Kaarel Ojaga (NO99)

Rääkides vägivallast
Alvis Hermanis

Stefan Schmidtke: Saksamaal on nn föderaalselt toetatud institutsioonid, nt Berliini filharmoonia, teatud muuseumid jne. See on osa linna kultuuripoliitikast, mis on osa üleriiklikust poliitikast.

Priit Raud: Kas Saksamaa kultuuripoliitika peegeldub siis nende üksikute institutsioonide toetamises?

Stefan Schmidtke: Sääraseid on 150. Ja lisaks on olemas Bundeskulturstiftung, kust kõik võivad raha taotleda ja seal on spetsialistide komitee, mis otsustab, mis saab raha ja mis mitte.

Priit Raud: Ja neil ei ole ees mingit paberit, mis ütleks, mida te peate toetama?

Stefan Schmidtke: Ei. Nad otsustavad täielikult ise kogu summa kasutamise osas.

Priit Raud: Seega ei vii nad läbi riiklikku kultuuripoliitikat, vaid lähtuvad oma maitsest?

Stefan Schmidtke: Jah.

Ma saan Priidu küsimuse tagamõttest niimoodi aru, et Eestis, kus eksisteerib sarnane fond Kultuurkapitali näol, on riigi poolt pidevalt kärbitud fondi iseseisvust otsuste langetamisel. Järjest enam on ministeerium lükanud oma kaelast Kultuurkapitali kaela mingite nähtuste pikaajalise toetamise, mille puhul on selge, et ilma nendeta ei saa ja neid peab igal juhul ja alati toetama, mis omakorda tähendab, et iga kord, kui otsustajad laua taha istuvad, peavad nad teatud hulga raha juba endast sõltumata kõrvale tõstma. Fond, mille põhieesmärgiks peaks ju ikkagi olema elusa ja kaasaegse kultuuri toetamine ja säärase projektide võimalikukstegemine, mida ilma fondi toeta ei oleks, on muutumas üha enam infrastruktuuri, kinnisvara ja väljaannete haldajaks. Ma ei näe ühtegi head õigustust kultuuriministeeriumi säärasele käitumisele. Ühelt poolt vähenevad Kultuurkapitali võimalused, kuid teiselt poolt ei teki ju tegelikult kultuuriellu ka stabiilsust juurde.

Priit Raud: Mis mind tõeliselt Eestis häirib, on see, et puudub pikemaajaline garantii. Raha antakse igal aastal uuesti ja puudub kahe- või kolmeaastane tsükkel. Ma tean, et seda süsteemi püütakse juurutada Lätis, aga Eestis peab isegi ooper taotlema raha igal aastal uuesti. Kui lähtuda täpselt eeskirjadest, siis ei ole tegelikult kindel, kas ooper ka järgmiseks aastaks raha saab. Teda ei jäeta muidugi ilma, kuid tegemist on ka ooperiga – ent väiksemate asutuste puhul pole asjad sugugi nii kindlad.

Stefan Schmidtke: Saksamaal kinnitatakse teatrite juhid viieks aastaks ja samuti kinnitatakse viie aasta eelarve, mille eest ta peab vastutama.

Priit Raud: Eestis mitte.

Stefan Schmidtke: Viinis tehti mõni aasta tagasi reform. Kui varem said väga paljud natuke raha, siis nüüd saavad vähesed palju ja pikemaaeagselt raha. Nüüd on muidugi palju töötuid näitlejaid ja lavastajaid, kuid 10-15 parema struktuuriga ja paremate võimalustega truppi.

Peeter Jalakas: Rootsisis oli mõni aeg tagasi sarnane süsteem. Sina, sinu sõber ja sinu naine moodustasite juba mingi trupi ning kui te regulaarselt klaase lõhkusite ja end eksperimenteerijateks nimetasite, siis saite ka riigiilt raha. Ja sellega muidugi taset eriti ei toetatud.

Priit Raud: Aga mina olen kuulnud ka Viini inimeste nurinat. Öeldakse, et nüüd on terve posu kuulsate nimedega inimesi, kes naudivad mitmeaastast toetust, aga ei tee samas midagi.

Stefan Schmidtke: Eks need reformid vahelduvad, kord proovitakse üht, kord teist. Saksamaal on praegu valitsevad konservatiivsed meeleolud, kus on põhimõtteks, et igaüks peab ise hakkama saama.

Priit Raud: Ma saan aru, et reformid vahelduvad ja uusi põhimõtteid otsitakse, kuid kas Eestis on näiteks taasiseseisvumise ajal ühtegi teatrireformi olnud? Ei ole.

Eestis on alates 1990ndate keskpaigast suhteliselt selgelt näha, et riigi kultuuripoliitika aluseks on toetada institutsioone, mis juba on olemas. (Ja mis sel hetkel olid enamikus ENSV ajast.) See vähendab ka muutuste võimalusi, kuna toetatakse seda, mis on, mitte seda, mis võiks olla. Seetõttu ei ole ka reforme.

Peeter Jalakas: Jah, see on see veidi naiivne ja kapitalistlik arusaam, et toetada tuleb midagi, mis on sinu oma. Riik toetab seda, mis kuulub talle. Seega: lähtumine ikkagi omandivormist. Ja kui tuleks keegi ja ütleks, et ma ostan Draamateatri ära, siis seda riik enam ei toetaks, sest see pole tema oma!

Avalikult küll öeldakse, et oluline on sisu ja mitte omandivorm, aga tegelik olukord on risti vastupidine. Ent ma ei julgeks ka seda nimetada mingiks selgeks Eesti kultuuripoliitikaks, isegi äraspidiseks mitte.

Ma pean nüüd minema proovi.

Priit Raud: Et raha teenida. *Naerab*

Peeter Jalakas: Ei. Et raha minema loopida. *Keegi ei naera*

Stefan Schmidtke on Tallinn 2011 programmi rahvusvaheline nõustaja.

Peeter Jalakas on Von Krahli Teatri loominguline juht. Priit Raud on Kanuti Gildi SAALi teatrijuht.

TSOONi annavad välja teater NO99, Von Krahli Teater, Kanuti Gildi SAAL, NYJD Ensemble ja Tallinn 2011.

NO99 on asutatud 2004. aastal. Teatri kunstiline juht on Tiit Ojasoo, peakunstnik Ene-Liis Semper. Trupis on kümme näitlejat: Tambet Tuisk, Gert Raudsep, Kristjan Sarv, Mirtel Pohla, Jaak Prints, Andres Mähar, Sergo Vares, Rasmus Kaljujärv, Inga Salurand ja Risto Kübar. Teater asub Tallinnas aadressil Sakala 3. Teatri koduleht on www.no99.ee.

Von Krahli Teater on asutatud 1992. aastal, olles esimene järjepidevalt kaasaegseid lähenemisi pakkuv teater Eestis. Tänapseks on välja toodud mitukümmend lavastust, kus tõlgendatakse nii rahvusvahelist kui eesti klassikat, aga ka kaasaegseid oopereid jne. Teatri kunstiline juht on Peeter Jalakas. Teater asub Tallinnas aadressil Rataskaevu 10, koduleht on www.vonkrahli.ee.

Kanuti Gildi SAAL on asutatud 2002. aastal. SAALis toimuvad kaasaegse tantsu etendused, kus astuvad üles nii siinsed kui välismaised autorid. Samuti korraldab SAAL erinevaid kaasaegsele tantsule (ja ka nt *performance*’ile) pühendatud festivale. SAALi teatrijuht on Priit Raud, SAAL asub Tallinnas aadressil Pikk 20, koduleht on www.saal.ee.

NYJD Ensemble’i esimene kontsert toimus 1993. aastal. See on uue muusika ansambel, milles mängivad riigi parimad noored instrumentalistid. Kavva kuulub peamiselt 20. sajandi muusika, osaletakse ka uusikateatriprojektides. Tihe side on ansambliil Eesti kaasaegsete heliloojatega, kellelt tellitakse uusteoseid. NYJD Ensemble’i kunstiline juht on Olari Elts, koduleht asub aadressil www.nyyd.ee.

Tallinn 2011 on organisatsioon, mis valmistab ette ja viib läbi Tallinna kui Euroopa 2011. aasta kultuuripealinna programmi. Tema ülesandeks on ideede ja mõtete kogumine, sõelumine ja hindamine selleks, et Tallinnas toimuks 2011. aastal põnev, eriline ja kõrgetasemeline kultuuriaasta. Sihtasutuse juhataja on Mikko Fritze. Koduleht asub aadressil www.tallinn2011.ee.

TSOON 2/2008 (5)
OKTOOBER-DETSEMBER 2008

Toimetajad: Eero Epner, Laur Kaunissaare, Madli Pesti, Merilin Pärli
Intervjuud: Eero Epner
Fototoimetaja: Erki Laur
Kujundaja: Martin Pedanik

Fotode autor Erki Laur, va lk 13 (Eero Epner), lk 7.

ISSN 1736-5260

Mees, kelle üle peaks Venemaa uhke olema

Marko Mihkelson

See oli 1994. aasta sügisel, kui ma esimest korda kohtusin Andrei Illarionoviga. Olin siis just asunud Moskvasse elama ja tööle Postimehe korrespondendina. Juba esimesel pressikonverentsil jättis Andrei mulje kui põhimõttekindlast ning vaheda mõtlemisega majandusanalüütikust, kes ei karda ujuda vastuvoolu. Tema regulaarsetel briefingutel püüdsid Moskvas töötavad välisajakirjanikud saada võimalikult adekvaatset pilti riigi majanduses toimuvast. Ja mitte ainult. Illarionov ei piirdunud üksnes majandusnumbritega, vaid rääkis kogu Venemaa arengutest haaravalt ning argumenteeritult.

1995. aasta algul oli tema üks väheseid Venemaal, kes avalikult rääkis vajadusest tunnustada Tšetšeenia iseseisvust. Ta kirjutas toonases tunnustatud nädalalehes Moskovskie Novosti, et selle Põhja-Kaukaasia riigi iseseisvuse tunnustamisest Venemaa ainult võidak. See hoiaks ära inimelude kaotuse, majanduse languse ning suunaks Venemaa eemale imperiaalsest hoiakust, rõhutas Illarionov. Kahjuks jäi tema hääl kuulmata. Ometi oli ta selles ennustuses omamoodi prohvet. Nagu paljudes teisteski toonastes arvamustes. Tšetšeenia kujunes hilisematel aastatel "must auk", mis oli sobivaks vahendiks Kremli võimuvõitlustes. Loomulikult ei hoolinud keegi ei inimeludest ega Tšetšeenia tegelikust saatusest.

Andrei Illarionov (47), nagu paljud tänase Venemaa määrarjad, on pärit Peterburist. Neevalinnas ta õppis ja töötas kuni 1992. aastani, mil avardunud võimalused viisid ta Moskvasse. Illarionovist sai algul peaministri reformaatori Jegor Gaidari meeskonna liige, hiljem aga lühemaks ajaks ka peaminister Viktor Tšernomõrdini majandusnõunik.

Illarionovi jaoks polnud siis ega ka nüüd Venemaa saatus ning hea käekäik mingi poliitilise mängu osa, vaid tegelik huvi. Mõistagi võis tema seisukohtadega vaielda, nagu mitmed tegidki, kuid see ei kõigutanud siis ega ka täna tema enda sisemisi veendumusi.

Üks toonane stiilinäide. Illarionov ütles 1997. aasta algul Moskvas Postimehele antud intervjuus, et "Viktor Tšernomõrdin on juba neli aastat olnud Venemaa peaminister. Hoolimata sellest, et Viktor Stepanoviš võib olla paljudele sümpaatne ja laitmatu inimene, pole nelja aasta jooksul tehtud ühtegi reformi mitte üheski suunas. Riik on justkui jäänud seisma 1992. aasta lõpukuusse, mil Tšernomõrdin määrati valitsusjuhiks. Selle nelja aasta jooksul on majandus degradeerunud peaaegu kolmandiku võrra. Gigantse ulatuse on võtnud riiklik võlgnevus ning ükski probleem pole lahendatud. Inflatsiooni pidurdamine on võrreldav peavalu ravimisega, kui piltlikult väljendada. Peavalu on võimalik ravida tablettide ja kompressidega, aga on võimalik ka pea otsast raiuda. Viktor Stepanoviš eelistas just teist teed."

Nii julgelt kirjeldas Illarionov riigis toimuvat siis ega pole oma hoiakuid ja põhimõtteid muutnud ka täna. 2000. aasta algul uskus ta siiralt, et Vladimir Putini meeskonnas on võimalik riigis uuesti ette võtta olulised majandusreformid. Temast sai Venemaa presidendi majandusnõunik ning riigi esindaja (*šerpa*) G8s. Illarionov võib oma teeneks pidada ühtse 13-protsendilise tulumaksumäära rakendamise, välisvõlgade tagasimaksmise, stabilisatsioonifondi rajamise ning Venemaa kinnistamise G8 poliitilise tiivaga.

Alles hiljuti ühel kohtumisel küsisin Andrei käest, miks ta ikkagi nõustus Putini meeskonnaga liituma. Tema vastus oli lihtne: "Ma tõepoolest uskusin, et nüüd on võimalus riiki tegelikult moderniseerida ning reformida." See usk kestis viis aastat. Kuni selgus, et tema ideed ja unistused riigi moderniseerimisest ei käi kokku Putini KGB ohvitseride eesmärkidega. Õigupoolest oli Illarionov toodud Kremliis suuresti kättevarjuna, kuna tema liberaalne kuvand aitas Putinil ka ennast paremini väljapoole müüa.

21. detsembril 2005 teatas Illarionov avalikult: "Sellel aastal (2005 – M.M.) on Venemaast saanud teine riik. See pole enam demokraatlik riik. See pole enam vaba riik." Nädalapäevad hiljem lahkus Illarionov Kremli administratsioonist.

Üheks peamiseks põhjuseks, mis sundis Illarionovit sellele sammule, oli Kremli otsus hävitada riigi üks edukamaid eraettevõtteid – naftakompanii Jukos. Samuti nägi Illarionov, et energiatarnetega manipuleerimine poliitilistel eesmärkidel, aga samal ajal hargnes Vene-Ukraina gaasitüli, kahandab riigi usaldusväarsust ega võimalda ka temasugustel ideid ellu rakendada. Sisuliselt muutus Illarionov üleöö Kremlile ebamugavaks kriitikuks. Tema usk vabadusse, demokraatlikku riigikorraldusse ning turumajandusse olid teravas vastuolus Venemaal kujunenud olukorraga.

Huvitav, kuid juba 1997. aastal tolles samas nimetatud intervjuus Postimehele ütles Illarionov ettenägelikud sõnad Venemaa tuleviku kohta: "See, mis aga tuleb, saab olema paremal juhul autoritaarne, halvemal aga diktatuurne võim. Teadagi annab see tugeva löögi demokraatiale ja kujunevale tsiviilühiskonnale Venemaal, jättes samas tõsise jälje ka välispoliitikale, mis otseselt mõjutab lähinaabreid. Kõik autoritaarsed ja diktaatorlikud valitsejad püüavad siseprobleeme lahendada välispoliitika arvel. Veel 1991. aasta augustis-septembris tunnustas Moskva kolme Balti riiki. Nüüd aga räägitakse avalikult Sevastopoli kuuluvuse üle, mis aga tähendab, et päevakorda võivad tõusta teistegi "põliste Vene alade" staatus. Näiteks Narva puhul."

Samas intervjuus ütles Illarionov, et Eesti ja teised Balti riigid peaksid võimalikult kiiresti liituma NATOga, mis annaks meile julgeolekutagatised ettearvamatute sündmuste eest Venemaal. Tal oli õigus.

Mäletan oma paljudest kohtumistest toonasel Venemaal, et just selle hoiaku ja siira kaasaelamisega erines Andrei paljudest, isegi vaba ja demokraatliku mõtlemisega tegelastest. Seejuures polnud need ei tehtud sõnad ega ka hetkeline meeldimine.

Illarionov on olnud Eestis sage külaline. Tema esinemised on alati põnevad. Kohati teinekord isegi ootamatult teravad ja julged. Aga alati on asja tuum olnud hästi tabatud ning seepärast pole kahtlust, et ka Von Krahli Akadeemia loeng paelub kõiki, kes teda kuulama ja kaasa mõtlema tulevad.

Andrei Illarionov esineb Von Krahli Akadeemias pühapäeval, 2. novembril kell 17.

Olla toimuva kõrgusel

Intervjuu Kinkaleriga

Kes on Kinkaleri? Kes on need inimesed, kui nad ei ole laval, kui nad elavad oma igapäevaelu, on hommikusöögilauas, teatris pealtvaatajatena, väljaspool kunstielu?

Nad on neli meest ja kaks naist, kes toimetavad oma isiklikke ja igapäevaseid toimetusi, millest nad juhuslikele ega ka motiveeritud lugejatele informatsiooni anda ei taha. Asi ei ole ainult selles, et me oleme tagasihoidlikud, vaid ka selles, et see pole tegelikult üldse huvitav. Iga võimalik vastus, mida te suudaksite endale praegu ette kujutada, on täiesti tõenäoline ja kasutuskõlblik. See, et me säilitame distantsi, ei ole mitte ainult poeetiline märk meie tujutusest, vaid ka meie mõtete tühjast püüdlusest saada ühe otsa pilet kuhugi, kus seda kõike ei küsita.

Mis laadi suhted on teil teatrikriitikutega? On ju teie lavastused läbi pressikajastuste jõudnud palju laiemale publikuni kui läbi turneede. Armastavad nad teid või vihkavad?

Me käime nendega läbi küll, edastame neile rutiinselt informatsiooni, oleme suhtluses ja dialoogis. Mõnega seovad meid ühesugused mõtted ja uudishimu. Võimalik, et nendega suhted süvenevad. Teistega mitte. See on alati nii olnud ega hakka ka kunagi muutuma. Eks igaüks tee seda, mis endale vajalik tundub, ilma igasuguse strateegiata, ilma, et elu eest kellelegi teisel järel jookseks. Ja ega see suhtumine ei muutu vestluspartnerist tulenevalt. Igaühel on õigus küsida ja viisakas on vastata. Kui vestlus on meeldiv, on ju veelgi toredam. Ja see, kes sind armastab, on ka see, kes sind vihkab. Ta teab ja mäletab sind, see on kindel.

Millistes paikades olete ta enda arvates oma Itaalia ja Euroopa kärjääri ajal olulist rolli mänginud? Millised festivalid on teie meelest tõeliselt olulised?

Jumal küll, mis küsimus!? Me ei ole senini küll õnneks tundnud, et mängime olulist rolli ja loodetavasti ei hakkagi tundma. Me oleme üritanud leida viise koostööks: festivale, teatreid, õpikodasid, etenduspaiku, projekte ja resindetuure. Hakkame sõitma, jõuame kohale, esinema, hakkame sõitma, jõuame tagasi. Nii see käib. Me üritame olukordi tajuda seestpoolt. Tajuda, kui oluline on tunda seda, mis on sinust erinev (sest, kes ei proovi, ei saagi teada).

Ärge solvuge, aga – kui vanad te olete? Küsime sellepärast, et tantsijal on tavaliselt teatud eas vajadus oma teadmisi edasi anda. Kas te ei tunne vajadust järgnevaid põlvkondi õpetada?

Ärge solvuge, aga – meie vanused on 33 ja 38 aasta vahel. Õpikojad võivad olla faasideks, mil me uurime või proovime läbi oma meetodeid. Mitte mingil juhul aga ei ole käivitavaks jõuks see perversne soov õpetada või anda edasi tulevasele põlvkonnale mingi selgepiiriline stiil, et nii kindlustada oma pärandi edasikandumine.

Teid on loetakse koos truppide Fanny & Alexander, Societas Raffaello Sanzio, Motus ja Teatro delle Albe'ga Itaalia kaasaegse teatri niioelda "suure viisiku" hulka. Oleme kuulnud, et isegi teie kolleegidel etenduskunsti valdkonnas on probleeme, kui neilt küsida, kes on Kinkaleri? Kes te siis olete? Tantsijad? Esinejad?

Me töötame oma sisemiste tundmuste järgi, vastuolus ja kahtluses, aga see on ka asjakohane, eriti praegustel aegadel. See käib meie töömeetodi juurde, mis ei näe ette ühegi konkreetse elukutse oskuste rakendamist. Me võime kõikumatud definitsioonid oma tegevustega kriisi viia, sest meil ei ole vajadust loomelaadide vaheliste erinevuste lõdvenemise ajastul määratleda ega täpsustada seda oma kõikuvat võnkumist, millel polegi otsest nime.

Siiski, mida te oma etendustest ootate?

Väga ilus on alustada, ilma et midagi ootaks. Lasta end üllatada sellel, mis võib äkitselt juhtuda. Tunda seejuures mõnu sellest, et avastad äkki, kuidas su perspektiiv ootamatult ümber paigutub. Avastad ja üritad olla, et tsiteerida Deleuze'i: "alati toimuva kõrgusel".

Viimasena tahan ma edastada küsimuse (mida ma küll ei kavatse avaldada), mille palus mul teile edasi öelda üks mu tuttav baleriin trupist Roserosse International, kes ütles, et kui tal kunagi oleks võimalus teiega kohtuda, küsiks ta teilt järgnevat (ja see küsimus erineb küll kaugelt minu mõttelaadist): **"No mida türa tähendab ballett, kus ei juhtu absoluutselt mitte midagi? Kas see on üldse mingi ballett? Üritate mõnitada või? Mida vähem te teete, seda rohkem teist räägitakse. Mulle tundub, et see on kaasaegse tantsu mõnitamine."** (Ma lisan veel kord, et minu arvates ta imetles teid.)

Kinkaleri: Kuna meiega on võimalik otse kontakti võtta, siis ma soovitan tal esitada oma küsimus meile otse posti teel ja kirjalikult (meiliaadress on meil kodulehel...).

Kinkaleri on Itaalia umbes kuueliikmeline (osalejate arv kõigub) žanriülene kunstnike kollektiiv, mis tegutseb juba üle kümne aasta. Nad teevad kõike koos ja on loonud palju töid erinevates žanrites: heli-installatsioonid, videoteosed, lavastused, performance'id, näitused, lugemised, trükised.

Nende viimaste aastate lavastuste seeria "The Hungry March Show" saab lõpu Tallinnas. Kanuti Gildi SAALis maailmaesietendub 7. novembril triloogia teine osa "Yes, Sir!". 31. oktoobrist 8. novembrini vallutavad itaallased Kanuti Gildi SAALI täielikult. Kes nad on? Sõnadelt küll üsna kidakeelsete, aga see-eest ideede osas mitte koonerdavate Kinkaleri inimestega vestlesid Enzo Brandi e Daniele D'alia.

Homefucking is killing prostitution

Madli Pesti intervjuu Kris Mooriga

Millest räägib su debüütnäidend “Homefucking is killing prostitution”?

Lugu räägib inimsuhetest, armastusest ja psühhoanalüüsist.

Psühhoanalüütik (Taavi Eelmaa) analüüsib oma sõpra Krisi (Erki Laur) ja tema uut armastust Noorat (Riina Maidre). Tegelaste suhted pingestuvad, kui psühhoanalüütik võrgutab tüdruku, kellega tema sõber nõ “käib”. Analüüs lõhub kõik suhted, nii Noora ja ta abikaasa Peetri (Peeter Jalakas) kui ka armukese Krisi vahel.

Kas siin on mingeid seoseid hiljuti Von Krahlis mängitud lavastusega, Elfriede Jelineki – Rainer Sarneti “Mis juhtus pärast seda kui Nora oma mehe maha oli jätnud ehk Ühiskondade toed”? Noora?

Ei ole otseseid seoseid. Minu lugu ei räägi sellest, mis juhtus pärast seda, kui Jelineki/Sarneti “Mis juhtus pärast seda...” lavale tuli. Et mõlemat No(o)rat kehastab Riina Maidre, on puhas juhus. Ma ei ole ka Ibsenist lähtunud grammigi rohkem kui vaid tegelase nimi. Ibseni ja minu No(o)ra on tegelikult mõlemad keerulised naised, kes oskavad end probleemidesse mässida ja jooksevad pärast nende eest ära.

Minul on ta rohkem selline ma-ei-tea-tüdruk. “Ma ei tea” on justkui patoloogiline diagnoos. Inimesed, kes kunagi midagi ei tea, on kõige altimad probleemitekitajad. Nendega hakkab alati kõiksugu asju juhtuma, sest nad ei kontrolli oma elu.

Jelineki/Sarneti Nora teab oma arust kõike liiga hästi. Ent lõppkokkuvõttes teeb see sama välja.

Miks sa selle loo kirjutasid?

Hakkasin seda kirjutama paar aastat tagasi. Alguses lihtsalt stiiliharjutusena. Ma tahtsin kirjutada puhast dünaamilist dialoogi, kus puuduksid kirjeldused. Ma proovisin teksti komponeerida nii, et stseen tuleks lühike ja terviklik. Loobusin klassikalisele näidendile omasest esitusviisist, kus on rea ees suurte tähtedega tegelase nimi, koolon ja alles siis tekst. Algselt huvitas mind ainult vormikatsetus, kas lugu saab jutustada niimoodi, et alles lugemise käigus hargneb lahti, kes millise repliigi ütleb. Katsetasin nõ mosaikisüzeed.

Teksti lugedes hakkab silma teatud hakitus ning anglitsismid ja ingliskeelsed väljendid. Kas see on mingi realismi-taotlus? Noortekeel? Kas tegelased on ingliskeelse maailmaga epateerivad linnanoored?

See hakitus on taotluslik. Fragmentaarsus töötab paremini kui lineaarne pikk dialoog. Nii saab hüpata stseenilt stseenile, jätta vahele päevi ja nädalaid – keskenduda ainult mõnele üksikule hetkele. Jah, võiks tõesti öelda, et see on nii realismi- kui vormitaotlus.

Ohtrad anglitsismid on osa noorte igapäevakeelest ja kohalikust popkultuurist. Noored kirjutavad paremaid lauseid endale märkmikesse ja siis põimivad neid igale poole. Eks mõned väljendid kindlasti kõlavadki inglise keeles paremini. Tõlkes läheks midagi kaduma.

On sul sellega seoses mingeid rahvusl põhinevaid kartusi? Eestlased surevad välja? Assimileeruvad ingliskeelseteks?

Ei ole. Keel peabki arenema. Släng on huvitav nähtus. See just näitabki, et eesti keel on elujõuline. Inimesed annavad endale ikka aru, kuidas nad laensõnu või lauseid kasutavad.

Globaliseerumine võib filoloogide jaoks olla tõsine probleem, aga minu arvates ei peaks igat sõna ja nime püüdlilikult eestindama. Soome annab selles suhtes väga naljakat eeskujut. Koomiksikangelane Garfield on neil

tõlgitud Karvineniks, Donald Duck Aku Ankkaks jne – Pipi on Peppi Pitkätossu. Kunagi tehti neil raadios nalja, et kes soomendab ära kõige paremini laulja Tina Turneri. Võitjaks osutus inimene, kes pakkus Taina Tönkänen.

Soomes on tõlgitud ära ka kõik arvuti operatsioonisüsteemid ja kui inimene satub inglisekeelse versiooni otsa, on ta täiesti abitu. See on nagu oma keelde sulgumine. Ja ma ei ütleks, et säärane keelehoidmispoliitika neil väga vilja kannaks. Helsingi linnasläng muutub aina keerulisemaks.

Mida tähendab sinu teksti pealkiri “Homefucking is killing prostitution”? Miks on see inglise keeles?

Pealkiri tähendab otsetõlkes: “Kodus keppimine on prostitutsiooni tapmine”. See on ühe elektrobändi (Kiwisex) albumi pealkiri ja mitme teiste elektrobändi lugude pealkiri. Ühtlasi on see parafraas kunagisele muusikatööstuse hoiatusreklaamile “Hometaping is killing music”. Lööklause on subkultuurides tõeline pärl, mida lisatakse lausa foorumite alla nõ personaalseks sõnumiks, rääkimata t-särkidest ja kruusidest, mida selle lausega müüakse.

Teksti sissejuhatavaks motoks on ingliskeelsed laused “see on fiktsioon” ja “simulaakrum on tõene”. Suhe teljel tõde-vale, reaalsus-fiktsioon, tõelisus-kujutus? Kirjandus ja elu?

Kirjutamine on samasugune mäng nagu teater. Kummaski ei ole tõde ega valet. Tänapäeval mängitakse vormiga kõrvõimalikul moel ja vahetegu, mis on tõeline ja mis fiktsioon, muutub tihti võimatuks. Poliitilise korrektsuse huvides alustatakse nii mõndagi etendust ameerikaliku meeldetuletusega: “niisiis, see on fiktsioon...” Raamatuid alustatakse jälle märkusega, et kõik tegelased on välja mõeldud ja kõik kokkulangevused on juhuslikud.

Siin on mitu probleemi. Iga mängu mõte on tegelikult selles, et see haaraks nii, et kõik tunduks justkui päris ja tõene. Fantaasia ja reaalsus on teineteise pöördkülgjed. Samas võib jälle mäng jõuda sinnamaale, et lõpuks annab keegi autori kohtusse. Tuntud banaalsetena kõlavad tsitaadid nagu “elu on teater” või “kirjandus on elu” on mõnes mõttes täiesti omaette diskursus. Ja siis jõutakse uuesti naiivselt autori probleemini: “Ah, sa oled kirjanik. Ma ei julge enam midagi öelda, sest sa niikuinii varastad mu elu.” See on jälle omaette mäng, seejuures täiesti tõsine.

Mind huvitab, kuidas on võimalik selles olukorras edasi mängida. Levinud eksiarvamus, et kirjanik kirjutab paratamatult endast (või oma alter-egost) ja et iga näitleja ongi inimesena see, keda ta kehastab, on suurepärane mängumaa.

Kris psühhoanalüütiku juures: “Mõnikord on mul tunne, et ma hakkam muutuma emotsioonituks monstrumiks. Ma ei tunne mitte midagi. Ma pole juba aastaid midagi tundnud... ei viha, armastust, valu, õnne... absoluutselt mitte midagi. Ma tahaks tunda ükskõik mida!” Kas teksti kirjutamine on ka sulle (kirjanikule) nõ auru välja laskmiseks, teraapiaks?

Igasugune loominguiline tegevus on ilmselt auru välja laskmine või mõtete korrastamine. Kes kirjutab ja kes maalib.... Mind köidavad üldinimlikud probleemid ja teraapiaks on tõenäoliselt teiste inimeste vaatamine ja neile kaasa elamine.

Mis konkreetseesse teksti puutub, siis mulle meeldib stseene ette kujutada. Ma ei usu eriti psühhoanalüüsi. Analüütik on ka inimene, omaenda probleemidega. Olen kaks korda järele proovinud, mida psühhoanalüüs endast kujutab, ent pole kunagi jõudnud ühest tutvustavast seansist kaugemale. Viimane kord üritas analüütik mulle kohe mingeid kahtlasi “teaduslikult tõestatud ja Venemaa kosmoselaboris katsetatud...”

müügiketi tooteid pähe määrida. Selle peale hakkas hoopis mõte jooksmas, kuidas mõni perversne psühhoanalüütik oma praksises inimeste elusid ära rikub.

Kes on sind kirjanikuna mõjutanud? Eeskujuks olnud? Kirjanduses? Muusikas?

Kunagi ma lugesin tohutul hulgal raamatuid. Nüüd ma valin väga täpselt, mida lugeda. Stiil on määrav. Ma tahan kogu aeg midagi sellist, mis tekitab minus ahaa! efekti. Et see oleks midagi uut. Siin ei olegi tingimata oluline, kes on olnud eeskujuks, pigem tahan erinevaid stiile järele proovida. Võib-olla sellepärast, et ma pole kirjanikuna jõudnud päris omaenda näoni. Ma vahetan stiile ja žanre; vahetan pseudonüüme ja eksperimenteerin. Kunagi võibolla oskan öelda, et see ja too on olnud eeskujuks.

Muusikas oli viimane armastus Vladislav Delay, keda kuulasin aasta otsa 24 h. Kohtusin Delayga, surusin kätt, rääkisime maast ja ilmast, aga kui ma tunnistasin, et tema “The Four Quarters” pani mul katuse niimoodi sõitma, et ainult seda olengi terve aasta kuulanud ja see on mul nüanssideni peas, siis ta vaatas mind nagu hullumeelset.

Mul on vist halb komme jääda muusikas oma lemmikutesse niimoodi kinni, et kunagi ei saa küllalt. Lapsepõlves unustasin end kuulama üht Šostakovitši viiulikvartetti. Mäletan siiani igat partituuri ja käiku. See on mul niimoodi peas, et ma ei pea seda isegi realselt kuulama, et seda nõ “kuulata”. Praegu kuulan ambientit, eriti minimalism: Ash Ra Temple, Terry Riley, Shuttle 358...

Miks tahad just Von Krahlis oma teksti lavale tuua?

Von Krahli Teater on vormiliselt kõige vabam. Ma ei kujuta ette, et see võiks kuskil mujal lavale tulla. Ja mulle meeldivad Von Krahli näitlejad. Nad kõik sobivad oma rollidesse nagu valatud.

Von Krahli käivitas kunagi Baltoscandali sloganiga, et “selline peab olema teater”. Nad tõid maale selliseid etendusi, mida sel ajal lihtsalt Eestis ei olnud. Tõeline teater tuli koju kätte. Ühes etenduses tuli kapist välja päris jaanalind või draamatekstis hakkas ükshaaval sõnu välja vahetama fraas “sinine katel”...

Olen algusest peale Baltoscandalil alati kohal olnud ja kõiki paremaid asju vaadanud. Sellega sai teatrikogemuse latt kuidagi nii kõrgele seatud, et kohalikud jooksvad klassikalised etendused ei paku mulle enam nii kustumatuid elamusi.

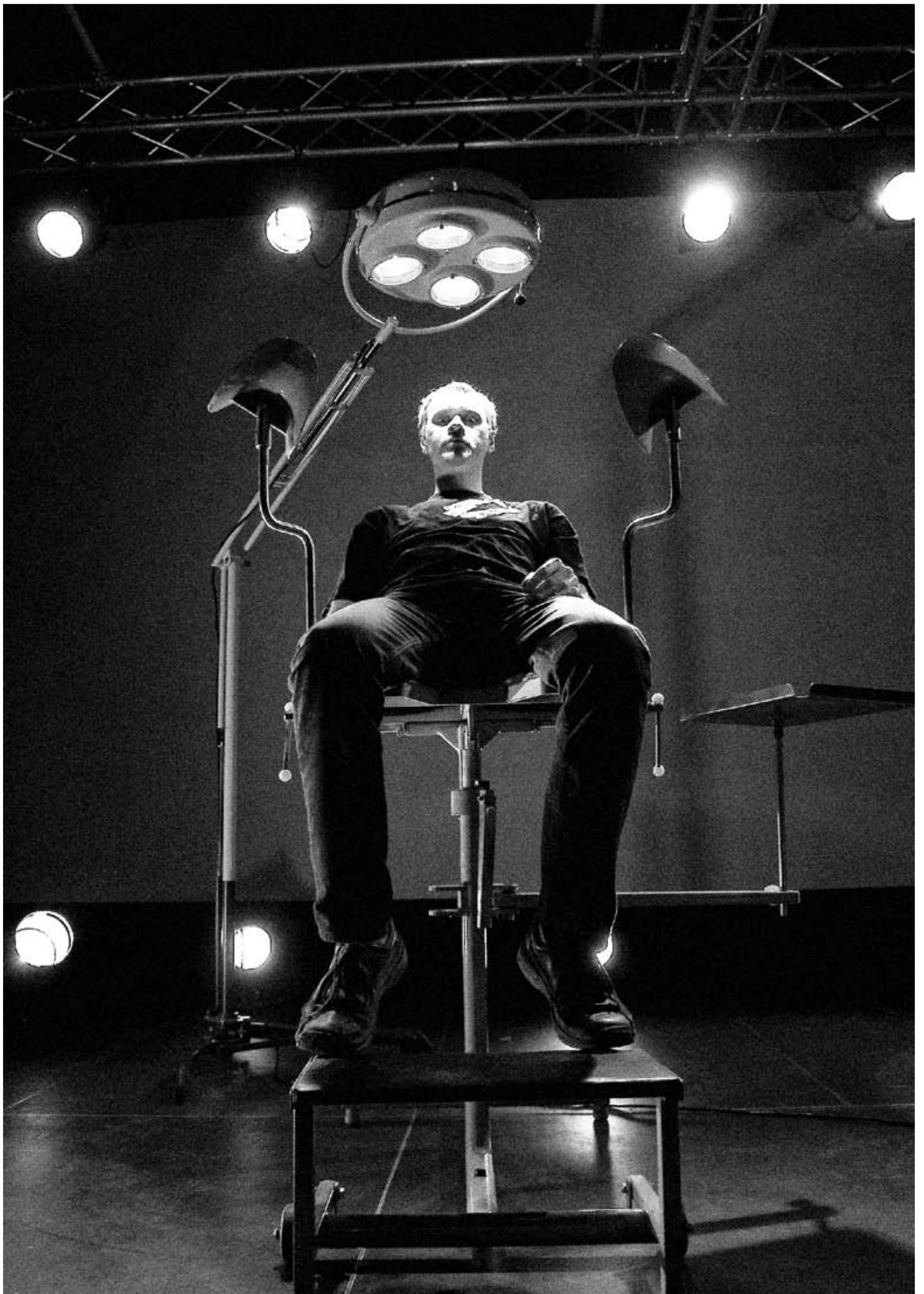
Aga Von Krahli jätkab oma kunagisele sloganile vastavalt ja teeb asju omal moel. Mulle meeldib just nende vormiline vabadus ja teine lähenemine.

Mida pead kunstis (teatris, kirjanduses, muusikas) oluliseks?

Kõik lood ja narratiivid on miljon korda läbi mängitud, kõik raamatud on ammu ära kirjutatud, ka popmuusika on laias laastus üks ja seesama. Kõik kordub. Esitaja ainult vahetub.

Meil on tohutu suur kultuuriline ballast taustal ja millegagi üllatada on raske. Oluline on pigem esituslaad. See võiks olla just võimalikult eklektiline, kõiki kogemusi miksiv ja nendele viitav. Hea kunst ei peaks ennast niisama lihtsalt kätte andma.

Kris Moori suhtedraama esietendus Von Krahli teatris detsembris. Vt ka krismoor.com

Veronika

Baleriin

Vanus: 24

Zodiak: veevalaja

Hobi: müün ja vahetan dinosaurusse kutsikaid

Lemmikfilosoof: Oliver Soomets

Helliooja: Igor Stravinsky

Lavastaja: Mart Kangro

Lavastus: Armastuse tango

Tsitaat: "Millepärašt, millepärašt? M. Heidegger"

Kangelane kirjandusteoses: Väike Mikk

Lin: Lissabon

Süsteemi ohver: Paavst

Negatiivne kangelane: G. Bush

Kunstnik: Karolin Kuusik

Tsiviilid keeravad kõik perse

Intervjuu Samuel Trautmaniga

Kindral Trautman, te...

Kolonel.

Kolonel Trautman, vabandust. Teie olete ilmselt inimene, kes teab Rambo kohta kõige rohkem. Kuidas te teda kirjeldaksite?

Rambo. Jah. Ühest küljest on ta muidugi metsik. Ma ei tea...

Vabandust, mida te mõtlete selle all, et ta on “metsik”. Kas seda, et ta ei allu normidele?

Ei, see “normidele mitteallumine”, teate – see on tühitähi. See on mingi teie vasakpoolne jura sellest, kuidas armee kehastab suurt Normi ja hävitab niimoodi üksikisiku individuaalse omapära. No teate. Hea sõdur ei tohigi normidele alluda. Tavaline sõdur, nn kahuriliha – tema muidugi. Nendesugused me paiskame esireas lahingusse, neid saab kõige rohkem hukka ja nemad saavad ka kõige esimestena kangelasteks. Tõelised sõdurid on need, kes sülitavad normidele. Nagu Rambo. Sest kui nad kuuletusid kõigele, mida neile öeldakse, siis oleksid nad sama lollid nagu see paks sigar siin – ainult võta kätte ja pane põlema. Ei, Rambo ei tohtinudki ühelegi normile alluda ja see oli meie – sõjaväe – teene.

Kuid...

Ei mingeid “kuisid”. Ega Rambo ei ole esimene säärane. Meenutame kasvõi näiteks Achilleust, Jason Bourne’i või minugi poolest – ka Wilfred Teasle’it. Mis neid ühendas? Kõik nad olid täiuslikud sõdurid, võitlejad, kes valmis astuma lahingusse, kuid mingil hetkel nad hüljati. Achilleuse reetsid kreeklased ning ta saatis enda asemel lahingusse sõbra, kes suri ning viis Achilleuse selle sõgeda amokijooksuni Trooja müüride all. Jason Bourne’i, kes muide oli samuti minu õpilane, hävitas aga mõnede kõrgemate ohvitseride ja ennekõike tsiviiljobude mõtlematu käitumine. Sellest peale on Bourne olnud põgenik, *outlaw*.

On ta teiega ühendust võtnud?

Vahel.

Ja Teasle. Ka Teasle oli eeskujulik sõdur Korea lahingus, tegi läbi hullumeelsuse Chosinis, kuid ainus, mille ta vastutasuks sai, oli üks näkane medal ja töökoht kusagil karu tagumise perses jaoskonnaülemana. Mõni ime, et Teasle’i kohta võiks öelda... pidetu.

Tagasi Rambo juurde. Mida te siis ikkagi mõtlete selle all, et ta on “metsik”?

Kindlasti ei mõtle ma siin seda, et Rambo ei ole nagu teie. Ta ei tohigi olla nagu teie. Issand jumal, kui ta oleks nagu teie, siis ma läheks päevapealt erru. Rambo metsikus on hoopis peenemat sorti. See, et ta armeest lahkus, oli ennustatav ja arvatav, õigupoolest isegi ainuvõimalik. Ennustatav oli ka see, et Rambo-sugune mees argielus ei kohandu. Ta on näinud kuu pimedat poolt ning see teeb ta õilsaks, sest talle on võõras küll argised rõõmud, aga ka argised vihkamised, solvumised, tülid. See on Rambo jaoks täiesti tühine.

Aga ikkagi, tema “metsikus”?

Lubage ma lõpetan. Tähendab, üks asi, mis ei olnud kuidagi ennustatav, oli Rambo edasine käitumine. Me teadsime, et ta ei kohane ja me jälgisime teda. Meil on selleks eraldi programm. Võimalikke lahendusmudeleid on alati olnud neli. Esiteks: sõjaväelane kohaneb teatud aja möödudes siiski argieluga ning võtab omaks üldlevinud väärtused ja hinnangud, ehk rajab isegi perekonna või võtab vähemalt lemmiklooma. See variant on üldiselt väga harv. Teiseks: ta siirdub tagasi teenistusse, otsib ohtu ja adrenaliini ning kujutab ette, et ta tegutseb taas ühiskonna nimel. Umbes nii, nagu juhtus Jasoniga. Kolmas: enesetapp. Neljas: hulkurlus ja surnuksjoomine või –külmumine. Need kaks viimast on kõige levinumad, umbes 90 protsenti rambodest lõpetavad niimoodi. Kuid antud juhul ei juhtunud midagi säärast. Rambo ei kohanenud, aga ta ei pööranud ka püstolitoru enese vastu. See tegi temast kõndiva pommi. Me ei teadnud, mida temast võib oodata.

Nüüd, kus kõik sündmused on selja taga, siis kas oskate öelda, tuli teile lõplik lahendus ootamatusena?

Ei. Minu ametis ei ole ootamatuseid. See, et Rambo hakkas käituma nagu kamikaze, polnud sugugi üllatav. Ainus veidi ebameeldiv üllatus oli minu jaoks see, et Rambo ei lahendanud olukorda esimese viie minutiga enda kasuks. Nii me teda õpetasime. Miks tal oli vaja konflikti provotseerida ja seda pikendada, seda ei oska ma öelda. See on tõeline mõistatus.

Ja sellepärast oligi ta “metsik”?

Muidugi mitte. Metsik sellepärast, et ta hävitas ühiskonnale olulise mehhanismi. Saatuse tahtel oli selleks tema ise.

Miks oli Rambo ühiskonna jaoks oluline?

Et anda väikestele inimestele natukenegi lootust, et nende elu on midagi väärt. Kõigil on nüüd võimalus linnatänavatele tulla ja kiljuda: “Oi, kes see nüüd on!”, “Appi! Päästke mind, ma olen nii väärtuslik!”, “Miks juba keegi ei tule ja mulle tähelepanu ei pööra?”. Kõik nad peavad Rambot mingiks ebardiks, õnnetuks juhtumiks, isegi vördjaks, kes ei mõista hea elu valemist.

On see nii?

Muidugi mitte. Hoopis nad ise on ebardid kogu selle argipäevase fašismiga: vihkavad naabreid, löövad lapsi, räägivad ülemusi taga, niidavad muru lohakalt. Nad arvavad, et neil on hea elu, aga tegelikult ei tea nad elamisest midagi. Rambo ei hinda võib-olla elamist, küll aga elu. Erakordselt, jõuliselt, ja samas hapralt.

On ta siis kangelane?

Muidugi mitte. Teasle võib-olla on, aga ma ei ole selleski kindel. Teasle, jah... Väga kurb, mis temaga juhtus.

Mis on teie tulevikuplaanid?

Aga teie?

Kuidas...?

Just nimelt. Pole teil plaani, pole tulevikku, midagi ei ole. Nahahoidja. Lükate ainult oma elamist edasi.

Kas olete mõelnud erruminekule?

Miks?

Te ju sandistate vaimselt inimesi?

Te olete loll. Ma ei sandista inimesi. Vastupidi, tänu minule võivad nad põleda, mitte visiseda läbi kogu elu.

Kas ainus lahendus on siis...

Paraku küll.

Kuid teis endas ei ole seda põlemist.

Paus

Jah. Sellepärast mulle Rambo nii väga meeldiski.

Kolonel Samuel Trautmani on võimalik näha Kristjan Sarve lavastuses ‘rambo’ Teatris NO99.

Valitsuse kultuuripoliitika hävituslikkusest ja nõdrast valge vagla kultuurist

Intervjuu Berk Vaheriga

Kõige klassikalise viis mõne mõiste lahtiharutamisel on tema jagamine algosadeks ehk Tallinn 2011 juhul 'Euroopaks', 'kultuuriks' ja 'pealinnaks'. Huvitav on siinjuures just 'Euroopa' mõiste, mida pidevalt kultuuripealinnast kõneledes mainitakse. Kas Teie arvates on kultuuripealinna idee mõeldud mh ka selleks, et tsementeerida meie arusaama 'vanast heast Euroopast' ja 'euroopalikkusest'?

Tänane *de jure* ühtne Euroopa on ju ennekõike majanduslikult pragmaatiline kooslus, mis püüab end õigustada ja õilistada ka ajaloolise ja kultuurilise ühtekuuluvuse müüdiga. Aga üks müüdid ole kogukondadele ja ka indiviididele vajalikud maailmaga suhestumise vahendid. Kultuuripealinna traditsioon on üks rituaalne viis seda müüti käibel hoida ja minu meelest siiski üks sümpaatsemaid sedasorti viise, kuna juhib tähelepanu pigem neile Euroopa linnadele, kuhu see (loome)turumajandusliku isereguleerumise käigus ilmingimata ei koonduks.

Mida tähendab Teie jaoks tänasel päeval 'euroopalikkuse' mõiste ning millistel väljadel on nn euroopalike väärtustega kõige mõistlikum opereerida?

Minu jaoks on 'euroopalikkus' ennekõike retooriline fraas, millega vajadusel tõsta oma eneseväarikust ja vastanduda teistele kultuuriruumidele (Ameerikale, Venemaale, islamimaadele, Hiinale...). Kui ma olen kurjas tujus, ütlen, et Euroopa kultuur on nõdra valge vagla kultuur, mis on kokku varastatud ja isegi see varastatud hiilgus on tuhmunud. Samas, mis seal salata, on minu esteetilised ja eetilised eelistused tollest kuitahes tinglikust 'euroopalikkusest' ikkagi pöördumatult ja ületamatult mõjutatud. Isegi too Euroopa kultuuri põlastamine ja loodusrahvaste imetlemine on ju üks Euroopa modernismi põhivoole... Aga millistel väljadel on nn euroopalike väärtustega kõige mõistlikum opereerida? Ma ei olegi kindel, et selles opereerimises ülepea midagi mõistuspärast on. See on lihtsalt *kinderstube*. Me võime oma teguviise põhjendada kui ratsionaalseid ja kasulikke valikuid, kuid paljutki teeme lihtsalt seepärast, et meid on nii õpetatud. Samas on eesti kultuur huvitavaks näiteks erinevate "lastetubade" pörkimisest; mõndagi sellest, mis "vanale Euroopale" on harjumuspärane, tuleb meil alles praegu omandada ning see pole ilmingimata puudus – me julgeme kinnistunud väärtushinnanguid kahtluse alla seada ("terve talupojamõistusega", nagu meile meeldib mõelda...)

Viimasel ajal on 'euroopalikkuse' universalism seatud kahtlase alla ka teistsuguste üldisemate ideede poolt ning kõneldud teatud Aasia mudelist, mida iseloomustab mh 'pehme autokraatia' ning üksikisiku taandumine kollektiivsete huvide ees. Milline on Teie usk Euroopasse ja euroopalikkusesse rahvusvahelises kultuurilises kontekstis?

Ma usun ikka ennekõike andekate indiviidide koostoisemise ja esteetikate segunemisse. Kultuurimudelid on ideoloogia tööriistad, mis üritavad varjata kultuuridesiseseid erinevusi ja indiviidide debatti "kollektiivse" kultuuriga; ja seda debatti leidub küllaga ka Aasias - iseasi, kui palju sellest meieni jõuab või kui paljust me üldse huvitatud oleme. Lihtsam on ju mõelda ühtviisi koraanipimedusega löödud rätipeadest või

miljardipealisest odavast tööjõust, kelle elu mõte ongi meile kasumi teenimises. Muidugi maksab selline stereotüüpides elamine juba praegu kätte ning kui koos majanduskeskmega nihkub itta ka kultuuritööstuse kese, tuleb see ka vanale Euroopale suure šokina. Aga võib-olla oleme niivõrd omas kookonis, et ei pruugi seda märgatagi ja mängime ikka omi klaaspärlimänge edasi.

Euroopa kultuuripealinna mõiste teine osa on 'kultuur'. Ma ei tea, et räägitaks tuuritavatest Euroopa majandus-, poliitika- või sõjanduspealinnadest, küll aga kultuuripealinnast. Miks on Euroopa sisetervise seisukohast oluline, et tegemist on just kultuuriga?

Kui ma kinnitaksin teile rinda "kultuuriheerose" märgi, siis ei kaotaks ma sellega midagi, aga teil on parem enesetunne, eks ju? Mis siis, et peate selle märgi suuresti ise kinni maksma. Maailmas on päris palju neid linnu, mis müüvad aukodaniku tiitlit. Oluline erinevus kultuuripealinna tiitli juures on siiski see, et see tiitliraha jääb ostjale enesele või õigemini konverteeritakse kultuuriellu sel määral, mil see linn ehk muidu ei panustaks, nii et lisaks aumärgile on siiski ka kvalitatiivse muutuse võimalus olemas. Eks see ennekõike ole ikka "järeleaitamistund" – tegelikult Euroopa kultuuripealinnad ju seda tiitlit ei vaja (ehkki mõnigi on selles programmis selle tiitli pälvinud – aga mida on ordenikandjal peale hakata väikese, kuigi ilusa plekist märgiga?)

Miks on Euroopa kultuuri seisukohal oluline, et säärane pealinna-statuut töötab? Mis eesmärke kannab see kultuuri enese arengu jaoks? Varitseb ju säärastel juhtudel sageli oht, et üritus kaotab oma kultuurilise palge ning hakkab kõnelema ametliku retoorikaga bürokraatlikku keelt.

Minu meelest on see ennekõike tiitli pälvinud linna (ja sageli selle ümbruskonna, Eesti puhul ikkagi terve riigi) kultuuritegijatele soodne võimalus üritada mõelda laiemalt kui oma tavalisel kohalikul tasandil. Seisus kohustab ja kui selline tiitel juba antud, siis tekib ka kiusatus seda õigustada, kuitahes võimatu see nii lühikese perioodi jooksul on. Tiitli andmine on end õigustanud juba siis, kui loojad ja korraldajad hakkavad mõtlema – mis siis ikkagi tooks Euroopa publiku siia? Ja väljuvad oma tavapärastest rutiinidest ja formaatidest, sest on selge, et kui me teeme pelgalt kõike seda, mis Berliinis, Amsterdamis ja Londonis niigi pidevalt toimub, ei tule keegi neist linnadest spetsiaalselt selle pärast siia. Kui me suudame neid üllatada – kas või selle ühe aasta jooksul, kas või ainult mõned korrad selle aasta jooksul – siis me näitame, et meil on potentsiaali ka tõeliselt Euroopa kultuuripealinnaks saada.

Kolmandaks on tegemist 'pealinnaga'. Miks on oluline kõneleda just linnast, urbaniseerunud keskkonnast. Kas ainult tähelepanu fookuseerimise kontekstis (ühele linnale on kergem tähelepanu tõmmata) või on siin ka teisi kaalutlusi?

Olen sellele vist juba vastuse andnud. "Pealinna" nimetus on ikka pigem enesearenduse motivaator, mitte fakti konstateering.

Miks nõustusite asuma Tallinn 2011 loomenõukogu liikmeks? Millised olid Teie isiklikud filosoofilised kaalutlused?

Olin ju Tartu 2011 taotluse koostaja ja nägin, et paljudel inimestel on hea tahe ja head ideed kultuuripealinna jaoks olemas. Kahju oleks lasta neil kaotsi minna – pealegi olen veendunud, et Eesti puhul peaks kultuuripealinna tegevuse laiendamaks ikkagi tervele riigile. Muidu suureneks vahe Tallinna ja muu Eesti vahel niigi, ja pealegi on meil ju loojaid-korraldajaid parasjagu nii palju või vähe, et ühtki terast ja andekat inimest ei tasuks kõrvale jätta, kui tal on soov osaleda. Olgu see minu osalemine siis signaaliks neilegi.

Ma ei küsiks, mida Te loodate, et juhtub aastal 2011, vaid pigem: mida Te loodate, et 2011. aasta mõjul on juhtunud siinses kultuuris aastatel 2017 või 2021?

Seda küsimust esitan ma ise alati teistele selles protsessis osalejatele, kui neid küsitlema juhtun... Aga praegu tundub mulle kõige olulisem hoopis see, mis selle 2011. aasta nimel juhtub täna ja vahepealsetel aastatel. Vabariigi valitsus teostab praegu hävitava mõjuga kultuuripoliitikat, mille põhjendamine majanduskriisiga on üsna silmakirjalik; teatri- ja kontserdipiletite ning raamatute ja ajakirjade aktsiisitõusu taga on ikkagi ennekõike kultuuriringkondade vähene suutlikkus ja tahe parteikassasid täita, mitte riiklik kokkuhoiuvajadus. Lõplikke otsuseid ei ole veel jõutud langetada – on veel võimalus aru saada, et selline poliitika kahjustab tõsiselt ka kultuuripealinna-aasta ettevõtmisi. Mis toimub 2017. või 2021. aastal, seda määravad need lapsed, kes sünnivad just praegu – ja määravad just nimelt selle mõjul, kui kultuurisõbralikesse või –suutlikesse peredesse nad sünnivad.

Tallinna mereäär kolm aastat enne kultuuripealinnaks saamist

Eesti kultuuripoliitikas kisub külmaks

Intervjuu Kaarel Ojaga (NO99)

Mida sina näed riikliku kultuuripoliitika üldesmärkidena? Kas “riiklik kultuuripoliitika” on fiskaalne, ideoloogiline või kunstiline projekt? Millised on riigi kui säärase kohustused ja ka võimalused kultuuripoliitika kujundamisel? Ning kui me räägime “riiklikust kulpoliitikast”, siis kas me räägime ennekõike sellest, mida mõeldakse kultuuriministeeriumis?

Kultuuripoliitika on kindlasti fiskaalne projekt nagu ka iga teine poliitika, aga see ei tähenda, et see ei saaks olla ideoloogiline. Vastupidi! Ma ei näe mingit põhjust, miks kultuuripoliitikat peaks tegema kuidagi teisiti, kui näiteks regionaal-, õigus- või välispoliitikat. Mulle meeldib mõelda, et hea poliitika ongi ideoloogiline fiskaalpoliitika. Ideoloogiast lähtuvalt pannakse paika eesmärgid ning olemasolevad ressursid määravad ära strateegia ja sunnivad tegema valikuid.

Kui vaadata kultuuripoliitika eesmärke, siis ma olen nõus kahel käel toetama meie kultuuripoliitika põhialuseid. Millest mul on kahju ja mis mind tegelikult suisa ärritab, on see, et liigume nendest ainult kaugemale. Kõik, mis seal kirjas, on ilus ja õige: oluline on sisu ja mitte omandivorm, käibemaks peab olema sotsiaalselt olulistel teenustel madal, riiklikud toetused ei tohi olla takistuseks kultuuriprotsessi uuendamisel, oluline on innovaatilisus jne. Ainus mure on see, et praegune kultuuripoliitika – tegelikult praegune kultuuripoliitika puudumine – viib meid kõigest sellest aina kaugemale.

Loomulikult, praegu on rasked ajad, aga seda enam tuleks teha konkreetseid otsuseid, mis suunatud tulevikku ja mis on kooskõlas paika pandud eesmärkidega. Praegu toimub aga sisutu rapsimine: kärbime siit 10 000 krooni ja sealt 3%, selle rahataotluse suuname edasi kultuurkapitali ning kogume ja jagame ümber pisut käibemaksu. Kahjuks ei näe ma selle taga mitte mingit ideoloogilist poliitikat ja ilma selleta on ka igasugune eelarvepoliitika lihtsalt energia kulutamine.

Millised tunduvad sinu jaoks praeguse riikliku kultuuripoliitika prioriteedid? Oled sa nendega nõus?

Nagu ma juba ütlesin, toetan täielikult seda, mis meie riigi kultuuripoliitika alustena paberile kirja on pandud. Need on head eesmärgid ja nende poole tuleb püüelda. Praegune tegutsemine tundub mulle aga paigalseismina ehk *status quo* kivisse raiumisena. Ja kahjuks pole see pikas perspektivis enam paigalseismine, vaid tagasiminek.

Riikliku kultuuripoliitika eesmärk peab olema pinnase loomine, et kultuuritegijatel oleksid võimalused ennast teostada. Ja seejuures on väga oluline see, et uutel alustajatel oleksid võrdsed võimalused. Sisuliselt on see ju sama, mis majanduspoliitika laiemalt: riigi eesmärk on luua hea ettevõtluskeskkond, et valdkond areneks. Kultuuri puhul lisandub lihtsalt see keeruline nüanss, et osaliselt tuleb kultuuri riigi poolt otse doteerida, muidu ei tule otsotsaga kokku. (Muide, nagu ka näiteks põllumajandusega.) Aga otsetoetused ei tohi olla kunagi olulisemad kui keskkond.

Meie praegune kultuuripoliitika liigub kahjuks aga just vastassuunas ehk taustsüsteemi loomise asemel on esmatähtsaks muutunud otsetoetused institutsioonidele. See tähendab, et ministeerium võtab üha enam enda otsustada, milline konkreetne asutus ja väljund väärib elusolemist ja milline mitte. Viimase aja parim näide sellest on käibemaks. Põhimõtteliselt korjatakse kõigilt etendustelt ja kontsertitelt 13% rohkem käibemaksu, mis siis jagatakse ministeeriumi suva järgi laiali käputäiele konkreetsetele asutustele. Tulemuseks ongi, et keskkond halveneb ja otsetoetuste tähtsus tõuseb.

Ma olen nõus, et rahvusoper, rahvusringhääling, sümfooniaorkester, kunstimuseum ja mõned selle kategooria asutused veel peavad olemas olema ja kinni makstud, kusjuures korralikult. Sealt edasi võiks aga palju rohkem lasta turul (nii tarbijate kui ka pakkujate poolt) määrata: et saaksid sündida uued muuseumid, teatritrupid, orkestrid.

Eriti paneb mind kõige eelpool kirjeldatu juures aga nõrdima see, et ma ei suuda meenutada viimasest ajast ühtegi sisulist ja mõistlikku kultuuripoliitilist otsust, mis oleks siis otsetoetuste kaudu mõne institutsiooni loonud või lõpetanud. Kui, siis ehk ainult väärtfilmikino *Sõprus*. Kõik muu aga lihtsalt toimib ja kulgeb, kohati paremini, kohati halvemini, aga ilma värskete tuulepuhanguteta.

Kas väikeriigi kultuuripoliitika peaks mõneti erinema suurriigi omast?

Kindlasti. Suurriigi kultuuripoliitika eesmärk on domineerimine, väikeriigi oma aga suurriikide keskel eksisteerimine ja ellu jäämine.

On väidetud, et Eesti kultuuripoliitika ideelised alused on 19. sajandi rahvusromantismis ja majanduslikud alused ENSV aegades. Kuidas kommenteerid?

See on pisut vägivaldne, küll aga ahvatlev kujund. Nii hull vast siiski ei ole, et ideeliselt püsiksime 19. sajandis. On ka värskemaid mõtteid ja tegusid. Ja samas, olime siis ja oleme ka praegu väikerahvas, kelle kultuuripoliitika suurim eesmärk peab olema jätkusuutlikkus.

Mis puudutab aga majanduslikke aluseid, siis tõesti, süsteem ei ole koos riigivõimuga oluliselt muutunud. Selle hea külg on, et meie suured teatrid on Euroopa mõistes ikkagi üsna hästi rahastatud. Näiteks Leedus muudeti süsteemi ja kõik kukkus kokku. Sisuliselt pole sellest taastatud siiani.

On siiski kaks asjaolu, mis meie “vana hea” süsteemi juures murelikuks teevad. Esiteks see, et vähemasti formaalselt jagab ministeerium toetusi igal aastal valget lehelt ja seega pole ühelgi teatril eksisteerimisgarantiid pikemaks ajaks kui aasta. Samas saab igaüks aru, et mistahes asutus pole võimalik töös hoida vaid aastaste plaanide põhjal. Teine probleem meie süstemis: üksikute eranditega ei toeta teatritegemist reeglina kohalikud omavalitsused. See omakorda tähendab, et sisuliselt ollakse absoluutses sõltuvuses kultuuriministeeriumi toetusest ja tulude baasi pole võimalik hajutada.

Oled juhtinud tähelepanu sellele, et riik ei ole alates 1980. aastast asutanud ühtegi uut teatrit. Kas sa mõtled siinkohal seda, et sa ootad uute teatrite asutamist, või laiemalt – et puudub riiklik arusaam sellest, milliseid teatreid milleks vaja on? On see üldse riigi asi, et ta teatreid asutab?

Sellega on nii, et kui ma väikse poisina esimest korda huvi tundsin, kuidas teatrites need rahaasjad käivad, siis vastas mulle isa, et 1980. aastal loodi viimane teater ja sellest ajast saadik siis annab riik olemasolevatele raha. Tuleb tunnistada, et ole olen vahepeal kasvanud ning süsteemi nüansse üha rohkem selgeks saanud ja põhimõtteliselt täpselt nii ongi.

Seda väidet kasutades ei ole ma kindlasti tahtnud öelda, et riik peaks looma uusi teatreid. See näitab minu jaoks lihtsalt väga ilmekalt seda, kuidas meie teatrimaastik muutumatuana on püsinud. Ja selle paigalseismise juures ei ole üldsegi negatiivne see, et teatrid, mis 28 aastat tagasi olemas olid, on olemas ka praegu, vaid see, et uusi pole juurde tulnud. Hea küll, Von Krahl, VAT, R.A.A.A.M., Kuressaare Linnateater, Emajõe Suveteater ja veel mõned on, aga loogika ütleb, et meil võiks olla neliteist VATi ja seitse Kuressaare Linnateatrit, millest pooled peaksid olema juba ammu oma tegevuse lõpetanud, omavahel liitunud või jagunenud.

See, et meie teatrimaastikul puudub igasugune dünaamika, on nüüd see “vana hea” ENSV aegse rahastamissüsteemi pärandi negatiivne pool. Iseenesest paistab ju ju kõik olevat hästi, sest teatrit tehakse palju ja vaadata tahetaks isegi rohkem, aga uusi loomingulisi kooslusi ei teki. Ei teki, sest neil pole sisuliselt mingit lootust jõuda arvestatava riikliku toetuseni enne, kui nad välja surevad. Meil on sisuliselt ainult kaks näidet, Von Krahl ja VAT, mis on selle väga pika ja raske tee lõppsiirgele lähenemas. Ülejäänutel nimetatutel on veel väga pikk maa minna.

Ma ei näe siin karjuvat vastuolu, et jätkates olemasolevate teatrite rahastamist, tegeks riik ühtlasi ka sellega, et uutel tulijatel oleks mingigi võimalus, et oleks see keskkond ja perspektiiv, kus ellu jääda kauemaks kui kaheks suvelavastuseks.

Kogu seda dünaamikat on vaja aga selleks, et tekiks uued kooslused, uued ideed, suunad ja väljundid.

Korduvalt on juhitud tähelepanu sellele, et riik toetab kõige vähem seda kultuuri, mis on rahvusvaheliselt kõige kõnekamaks osutunud: kaasaegne tants, kaasaegne muusika, kaasaegne teater, popmuusika (rokk, jazz jms). Kas “rahvusvaheliskus” on mingi mõõde, mille järgi Eesti peaks oma kultuuripoliitikat kujundama?

Rahvusvaheliskus on kindlasti oluline mõõde, aga samas mitte eesmärk omaette. Meie kultuur on ikkagi meie jaoks, aga kui teised selle vastu huvi tunnevad, siis on see ainult rõõmustav. Ehk siis rahvuvahelisusest ei peaks lähtuma, küll aga sellega tegelema.

Ma näen seda ennekõike vahendina, kasvõi näiteks välipoliitilise vahendina, mille abil ennast laiemas kontekstis positsioneerida ja kehtestada.

Ja veel: nii nagu me rõõmustame sportlaste edu üle, rõõmustame me ju ka selle üle, kui avastame mõne välismaa tuttava riulist tõlgitud Krossi teose või Pärdi plaadi. Emotsionaalselt on see meie identiteedile väga oluline.

Kas oled nõus, et Eesti kultuuripoliitika toimib ühendatud anumate toimel: kui hakata eelistama midagi “uut”, siis tähendab see äravõtmist senistelt prioriteetidelt. Ehk Eesti kultuuripoliitika muutumine on alati negatiivne, sest uued ideed teostuvad alati kellegi teise arvelt, mitte niisama. Oled sa sellega nõus? Mida teha?

See on hea küsimus, et kogu eelnev jutt kokku võtta. Jah, ma olen nõus, et meie kultuuripoliitikas domineerib ühendatud anumate paratamatus. Laiemalt võttes on see muidugi vältimatu, sest kultuur ei ole reeglina suuteline ennast ise ära majandama ja vajab toetust, raha omakorda on aga alati piiratud hulgal. Samas, olukorda on võimalik leevendada, vähendades otsetoetuste tähtsust selles keerulises mehhanismis ja tegeleda aktiivselt kultuurimajanduse keskkonna loomisega. Et oleks lihtsam ka ise hakkama saada, et oleks lihtsam alustada, et oleks perspektiiv.

Viibid praegu Islandil. Mis tunne tuleb, kui seal Eesti kultuuri peale mõtled?

Segane. Paratamatult jõuab mõte ikka ja jälle sinna, et siin on ainsad inimesed maailmas, kes käivad rohkem teatris kui keskmine eestlane. Ja lisaks veel milline muusika- ja filmitööstus. Ühelt poolt ei näe ma mingit põhjust, miks ei võiks praegusest veel edukamad olla ja liidrikoht endale võtta. (*Islandi majanduskriisi oli sellel hetkel alles alguses. Võimalik, et aasta lõpuks juba olemegi maailma kõige teatrilembesem rahvas – autor.*) Teisalt aga ei saa ma aru, et kuidas meie numbrid nii head saavad olla. Äkki ongi kõik ilus ja minu jutt paljas hala.

Üks asi aga on, millest ma siin olles kindlalt aru saan. Kui ikka jube külm on, siis ei taha üldse õue minna, et kasutada võib-olla ainukordset võimalust üht järjekordset looduse imet vaadata. Ma loodan, et meil nii külmaks ei kisu.

Kaarel Oja on Teater NO99 tegevjuht

Rääkides vägivallast

Alvis Hermanis

Me võime olla päris kindlad, et kui tänapäeval toimuksid veel avalikud hukkamised, siis oleks neil rohkem publikut kui teatritel. Gladiaatorite turniirid kaks tuhat aastat tagasi, nõidade põletamine keskajal, giljotiini-hukkamised Prantsuse revolutsiooni ajal, natside poomine Euroopa linnade keskväljakutel alles veidi aega tagasi – kõik need olid teatud mõttes teatrisündmused. Nende absoluutne dramaturgia paelus masse alati.

Hollywoodi produtsendid usuvad endiselt, et iga tavalise kodaniku sees peidab end mõrvar ja maniakk. Ja kõik keskklassi kodanikud alates teismelistest ja lõpetades koduperenaistega armastavad end samastada kurjategijatega või vähemalt inimestega, kellel on relvad. Soovi korral võib oletada, et kaasaegne ühiskond, mille kinnismõtteks on turvalisus ja iseenda kujundamine vastavalt mudelile, mis järjest enam meenutab totalitaarset lasteaeda, igatseb sügaval südame põhjas terrori, hävituse ja vere järele. See väide näib olevat tõesti tõsi, eriti kui vaadata, mis toimub tänasel päeval maailma teatrilavadel. Aga on see tõesti nii?

20. sajandi esimesel kolmandikul lõi Antonin Artaud uue teatriparadigma, mille kohaselt peab laval paljastuma inimese alateadvus [teadvustamatus] ning teatri ülesandeks on uurida alasid, mis on varjatud ja nähtamatud. Võib-olla tundus see inspireeriv 60 aastat tagasi, kuid tänasel päeval ei ole see minu arvates enam huvitav. Sest need alad ei peitnud mingeid erilisi sügavusi ega keerukusi. On piisavalt tõendeid, mis näitavad, et inimene põlvneb ahvist ja millegi enama otsimine on aja raiskamine. Tänapäeval on hoopis põnevam väljakutse vastupidise tõestamine – mis teeb inimese loomast erinevaks. Minu arvates on Artaud' idee teatrist praeguseks end täielikult ammendanud ja on lihtsalt igav. *Seened ei kasva siin enam. Nad on kõik ära korjatud.* Mulle tundub, et Sarah Kane on selle liikumise viimane peatus või lõplik sihtkoht teatris.

Ja ikkagi, miks on teatriloojad endiselt veendunud, et parim viis publikuga suhtlemiseks on agressiooni ja vägivalda kasutamine? Miks kasvab tänasel päeval, kui teatri grimmeerija elukutse on peaaegu kadunud, kunstvere hulk lavadel? Miks usuvad teatriprofessionaalid, kes oma pereliikmete ja sõpradega suheldes püüavad vältida agressiooni, et see on samas parim viis publikuga dialoogi astumiseks – täiesti võõrastega, kes pealegi on andnud oma raha, et säärane dialoog üleüldse toimuda võiks?

Ma keskendun professionaalidele, sest vastavalt minu kogemusele on amatöörateatris vägivalda palju vähem. Kas vastus on tõesti nii lihtne – ahv ja turg? Eesmärk on olla nii ekstsentriline kui võimalik, teha lärmi?

Professionaalse lavastajana võin ma teile kinnitada, et tehnika, kuidas ehitada *mise-en-scène* üles nii, et tema vägivaldne potentsiaal kasvab äärmuseni, on väga lihtne. See on tõepoolest primitiivne meetod ja ei nõua erilist annet või teadmisi. *Mise-en-scène* ülesehitamine instinktide äratamise kaudu on täpselt samasugune ülesanne nagu kokale muna keetmine ja kartulite praadimine.

Uues Riia Teatris on meil ukse kohale, läbi mille näitlejad lavale lähevad, maalitud järgmine Peter Brooki tsitaat: “Energia, mis luuakse publikus, on alati võrdne energiaga, mis tuleb lavalt.” Lihtne füüsika. Madal energia suudab alati suhelda ainult samal tasemel. Seega on mõttetu loota hingelist dialoogi, kui sa kasutad ainsa suhtlusvahendina agressiooni.

Muidugi me teame, et alates maailma draamaajaloo antiigist lahendavad näidendite kangelased konflikte teineteist tappes, pussitades, silmi välja torgates või teineteise kehadele lihatükikesi löikudes. See *ei* ole aga viis, kuidas inimesed tavapäraselt käituksid. Olgem ausad: on ilmselge, et peaaegu kõik näidendid maailma teatriajaloos on kirjutatud vaimselt ebastabiilsete inimeste poolt. Samamoodi teame me päris kindlasti, et mõnedes kultuuritraditsioonides (näiteks saksakeelses teatris) peab ühiskond teatrit arstiks, kelle ülesandeks on avastada need haigused, millesse ühiskond on nakatunud. Sääraseid patsiendi-arsti suhted on ajalooliselt institutsionaliseeritud ja – jumal tänatud! – hästi makstud. Seega ei pane ka eriti imestama, et Saksa lavad meenutavad meile niivõrd sageli haiglate kiirabiruumi; stseen, mis meie silmadele avaneb, on kliiniline nii visuaalselt kui ka olemuslikult. Ja see on täna kõige verisem teater.

Muide, ka ironia on minu arvates üks agressiooni vorme, sest ta tapab emotsiooni. Ilma kahtluseta: teatri kui säärase idees on midagi väga kahtlast ja ebaloomulikku. Ei ole ju normaalne olukord, kui suur hulk inimesi, kes üksteist ei tunne, kogunevad pimedasse ruumi, kus üks osa neist vaatab, samas kui teine osa teeskleb, et nad on keegi, kes nad ei ole. Pärast 25-aastast töötamist sel erialal olen ma jõudnud mõnedele kummalistele järeldustele. Suur posu inimestest, kes on otsustanud saada näitlejateks ja lavastajateks – kuidas ma saaksin seda delikaatsemalt sõnastada? – on inimesed, kellel on vaimsed probleemid. Ja need, kellel neid probleeme ei ole, saavad need pärast aastaid teatris töötamist. See ei ole eriti tervislik elukutse. See jätab teatud jäljed, mis vahel on ka meditsiinilised. Ma ei ole esimene, kes seda märkab. Stanislavski kirjutas sellest omal ajal. Ma usun, et igaüks teist võib öelda mõne nime, mis toetab seda teooriat.

Muide, üks põhjuseid, miks ma nõustusin siinse publiku ees rääkima, oli minu veendumus, et teatrikriitikud on suuresti vastutavad agressiooni kultiveerimise eest teatris. See saab võimalikuks, kuna paljud lavastajad ei mõtle piisavalt iseseisvalt; ainus, mida nad teevad, on olemasolevate trendide järgimine. Ja need trendid luuakse teatrikriitikute poolt. Just teie leiutasite sünonüümi: skandaalne lavastaja on edukas lavastaja. Kuidas muidu võiks ta teie ülistuse osaliseks saada? Kuidas suudab vaene lavastaja teie tähelepanu haarata? Sääraseid on reeglid sel lihtsal mängul, mil nimeks “teatriturg”.

Päris kindlasti on positiivse teatri tegemine kõige raskem. Masohhistidest kriitikud kutsuvad seda mõnel maal “hea tuju teater”. Kõige raskem ülesanne üleüldse on lavastuse tegemine harmoonilistest ja õnnelikust inimestest. Tehniliselt nõuab see kõige kõrgema tasandi kompleksust.

Need, kes on võlutud vägivallast teatris, ei ole minu mulje kohaselt publik, vaid pigem teatriloojad ja –kriitikud. Publik on sellest ammu tüdinenud ja nad lihtsalt ei haaku sellega ega võta tõsiselt. Ent see on teatri igavene probleem: publik kasvab alati suuremaks enne kui teater, mis jääb alati taha, vaeveldes omaenda ebaküpsuse käes.

Artaud' paradigma on surnud. Peab tulema uus idee. Täiesti vastupidine. 21. sajandil on teater ainus kunstivorm, mis ei anna alla digitaliseerimisele. Teater jääb alati püsima ja mitte diskidel, vaid selles erakordses olukorras, kus elusad inimesed kohtuvad elusate inimestega. See on väga inimlik *mise-en-scène*. Ent me peame siin taas olema väga ettevaatlikud, et mitte segi ajada ärritust ja emotsiooni. Ja kui keegi ei suuda tõesti vastu panna ning soovib lüüa ja virutada, siis pakun ma välja uue slogani: viruta õrnusega.

Muide, jõu kasutamine on alati olnud märk nõrkusest.

Kõne rahvusvahelisel teatrikriitikute assotsiatsiooni kongressil Sofias 2008. aasta aprillis, mis oli pühendatud teemale “Teater ja vägivald”.

T 21.10

19.30
Second Land
Renate Valme
Kanuti Gildi SAAL

N 23.10

19.00
rambo
NO85

R 24.10

19.00
rambo
NO85

22.00
Adiemus
Tee Kuubis / LEELO
Kanuti Gildi SAAL

L 25.10

19.00
rambo
NO85

T 28.10

19.00
Kommunisti surm
NO87

19.30
Dagerrotüübid
Eriti Kurva Muusika Ansambel
Kanuti Gildi SAAL

K 29.10

19.00
Kommunisti surm
NO87

19.30
Diplomaadilised noodid (Tšiili)
Kanuti Gildi SAAL

N 30.10

19.00
Kommunisti surm
NO87
Viimane etendus

R 31.10 kuni L 08.11

18.00
West
Kinkaleri
Kanuti Gildi SAAL

L 01.11

19.00
ГЭП
NO88

P 02.11

17.00
Energia ja poliitika
Andrei Illarionovi loeng
Von Krahli Akadeemia

E 03.11

19.00
ГЭП
NO88

T 04.11

19.00
ГЭП
NO88

19.00
The Power of Community: How Cuba Survived Peak Oil
Von Krahli Akadeemia Kino

K 05.11
19.00
Noam Chomsky (videokonverents)
Von Krahli Akadeemia

19.30 ja 20.00

Pletora. Il dono
Zapruder Filmmakersgroup
Kanuti Gildi SAAL

N 06.11

18.00
Ühistöö kui meetod Itaalia kaasaegses etenduskunstis
Foorum
Kanuti Gildi SAAL

19.00
rambo
NO85

R 07.11

19.00
rambo
NO85

19.00
Akadeemia etendus
Von Krahli Teater

19.30
The Hungry March Show / Yes Sir!
Kinkaleri
Kanuti Gildi SAAL
Esietendus

L 08.11

19.00
rambo
NO85

19.30
The Hungry March Show / Yes Sir!
Kinkaleri
Kanuti Gildi SAAL

T 11.11

19.00
A Convenient Truth: Urban Solutions from Curitiba, Brazil
Von Krahli Akadeemia Kino

K 12.11

19.30
Improtest
Kanuti Gildi SAAL

R 14.11

19.00
Akadeemia etendus
Von Krahli Teater

L 15.11

17.00
Ökokülad
John Dawsoni loeng
Von Krahli Akadeemia

19.00
Macbeth
NO84
Esietendus

P 16.11

17.00
Viimase Testamendi kirik
Vissarioni loeng
Von Krahli Akadeemia

19.00
Macbeth
NO84

E 17.11

19.00
Macbeth
NO84

19.30
Hämarad lood
Katrin Essenson & Jane Saks
Kanuti Gildi SAAL
Esietendus

T 18.11

19.00
The 11th Hour
Von Krahli Akadeemia Kino

19.30
Hämarad lood
Katrin Essenson & Jane Saks
Kanuti Gildi SAAL

K 19.11

19.30
Hämarad lood
Katrin Essenson & Jane Saks
Kanuti Gildi SAAL

R 21.11

19.00
Akadeemia etendus
Von Krahli Teater

19.30
Vaterland
Andres Noormets
Kanuti Gildi SAAL

L 22.11

19.30
Vaterland
Andres Noormets
Kanuti Gildi SAAL

P 23.11

17.00
Vaba meedia
Paul Jay loeng
Von Krahli Akadeemia

19.00
Maailma majandus
Catherine Austin Fitts
Von Krahli Akadeemia

E 24.11

19.00
Avatud ruumi meetod
Harrison Oweni loeng
Von Krahli Akadeemia

T 25.11

19.00
Macbeth
NO84

19.00
Film
Von Krahli Akadeemia Kino

K 26.11

19.00
Macbeth
NO84

N 27.11

19.00
Macbeth
NO84

R 28.11

19.00
Aktsioon
NO83.5

L 29.11

19.00
ГЭП
NO88

E 01.12

19.00
ГЭП
NO88

T 02.12

19.00
ГЭП
NO88

19.30
Tervitused Ida-Virumaalt
Zuga Ühendatud Tantsijad
Kanuti Gildi SAAL

K 03.12

19.00
ГЭП
NO88

N 04.12

19.30
hypekas
Alissa Šnaider & Jaak Prints
Kanuti Gildi SAAL

R 05.12

19.00
rambo
NO85

19.30
Räägime asjast
Võru Teatriateljee
Kanuti Gildi SAAL

L 06.12

19.00
rambo
NO85

E 08.12

19.00
Macbeth
NO84

T 09.12

19.00
Macbeth
NO84

K 10.12

19.30
Streik!
Sandra Z
Kanuti Gildi SAAL
Esietendus

N 11.12

19.00
ГЭП
NO88

19.30
Streik!
Sandra Z
Kanuti Gildi SAAL

R 12.12

19.00
ГЭП
NO88

19.30
Luuleõhtu läbi muusika
Kanuti Gildi SAAL

L 13.12

19.00
ГЭП
NO88

19.30
Laur Kaunissaare + Pieter Ampe
Kanuti Gildi SAAL

T 16.12

19.00
ГЭП
NO88

K 17.12

19.00
ГЭП
NO88

19.30
Improtest
Kanuti Gildi SAAL

N 18.12

18.00
TSIRKUS – see on imelihtne
OMAtsirkus
Kanuti Gildi SAAL

R 19.12

18.00
TSIRKUS – see on imelihtne
OMAtsirkus
Kanuti Gildi SAAL

19.00
ГЭП
NO88

L 20.12

18.00
TSIRKUS – see on imelihtne
OMAtsirkus
Kanuti Gildi SAAL

19.00
ГЭП
NO88

P 21.12

18.00
TSIRKUS – see on imelihtne
OMAtsirkus
Kanuti Gildi SAAL

E 22.12

19.00
ГЭП
NO88

T 23.12

19.00
ГЭП
NO88

P 28.12

21.00
Antonin Artaud remembers Adolf Hitler and the Romanisches Cafe
Martin Wuttke / Berliner Ensemble
Festival Talveöö unenägu
Kanuti Gildi SAAL

E 29.12

18.00
Antonin Artaud remembers Adolf Hitler and the Romanisches Cafe
Martin Wuttke / Berliner Ensemble
Festival Talveöö unenägu
Kanuti Gildi SAAL

Piletid **Teater NO99** etendustele maksavad 225, sooduspiletid 170 krooni. Kassa (66 05 051) avatud E-R 12-19, piletid müügil ka Piletimaailmas.

Piletid **Von Krahli Teatri Akadeemia** loengutele on 200 ja 150 krooni, videokonverentsile 100 krooni. Akadeemia etenduste pääsmed maksavad 50 ja 25 krooni ning kino on tasuta. Von Krahli kassa (626 90 90) on avatud E-P 9-23, piletid müügil ka piletilevi.ee.

Piletid **Kanuti Gildi SAALi** etendustele on 120 ja 70 krooni, mõnele üritusele on ka teistsugused hinnad. Piletid müügil Piletimaailmas, Piletilevis, Von Krahli teatri kassas või pool tundi enne algust kohapeal. Täpsem info 64 64 704 või saal.ee.